

Leiding des Heiligen Geestes, zegt iemand. Capitulation voor drogredenen van een niet-willende leiding, zegt een ander. We verspillen er geen woord meer aan.

We zouden alleen maar zeggen: we zijn toch in het minst niet rouwig, achteraf, dat de Geref. Kerken dezen voorslag deden. Zijn we achteruit gegaan? Welnee: vooruit. De oogen van velen zijn opengegaan voor de nuchtere werkelijkheid. Velen dachten ze zich anders. Het is noodig, de konkrete situatie goed te zien. Een volgenden keer weer een brief schrijven, dat lijkt me goed. Ook al wil men ginds dan weer niet, misschien nog minder. Elkaar plaatsen voor den eisch. En zoo de oogen openen van de beter willenden. En van de aarzelen, die o zoo vriendelijk praten, als ze een gereformeerde zien, maar intusschen ook maar ja-stemmen bij zulke synodale overtredingen van de grondwet der christelijke samenleving. Of door hun zwijgen zich mee schuldig maken.

K. S.

Lectoraat Kampen.

De Kalkman komt in Goudsche kb. nog eens terug op de kwestie. Ik zou hem graag weer antwoorden, maar doe dat alleen, als hij me eerst eens even letterlijk citeert, als ik het hem deed. Nu staat zijn artikel vol onjuistheden. Ik weet, dat ik dat laatste waar moet willen maken, als ik het beweer. Ik ben daartoe bereid. Maar dan moet ik eerst eens zelf geciteerd worden. Anders houd ik op.

K. S.

Dogmatisch belang Afscheiding.

Op recensies antwoordt men in den regel niet, wanneer het daarbij gaat over meer of minder geslaagd zijn van het pogen van den auteur. Wel kan men op een bezwaar antwoorden, of een misverstand wegnemen.

Daarom zij, in antwoord op een overigens vriendelijke opmerking van „De Heraut” inzake mijn jongste brochure even opgemerkt, dat het niet noemen van dr. Kuyper in deze brochure allermint bedoeld kan zijn als uiting van gebrek aan waardeering. Daarvoor heb ik te vaak over hem geschreven, en hem b.v. verdedigd tegen aanvallen uit den kring van hedendaagsche het gereformeerde volk „voorlichtende” bepaalde leden van den Calvinistenbond. Ik heb niet eens Kampen geteekend, van 1854 tot 1934; elke schijn daarvan ontbreekt. Ik heb alleen gezegd, dat Kampen, dat zelf deze herdenking wilde, omdat het uit 1834 voortgekomen is, en dat 80 jaar bestond, het werk van Dordrecht overnam. Verder ging ik niet. Hoe iemand daarin eenzijdigheid kan zien, is mij niet duidelijk. Of eigenlijk: het is mij een raadsel.

K. S.

Over Fallada's laatste roman.

Juist in de week, dat ons blad in z'n zomereditie zou verschijnen, bereikte mij de vraag, of in de rubriek „Literatuur en Kunst” niet eens iets gezegd kon worden over den nieuwen roman van den Duitschen schrijver Hans Fallada, die in het Nederlandsch vertaald werd onder den titel „Wie eens uit het schaffje eet”.

De bijgevoegde argumenteering deed het mij als gewenscht zien, te trachten den vrager van antwoord te dienen. Wel bespreken we in den regel in ons blad geen boeken van het soort als Fallada's romans, maar het kan om eenige reden dienstig zijn, van dien regel af te wijken. En die reden is m.i. in de bewuste vraag aanwezig. Ik wil dan

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHEISEN

De huidige verhouding van natuurwetenschap en theologie.

I.

Wanneer deze artikelenreeks wil gaan handelen over de verhouding van natuurwetenschap en theologie, maar daarbij wil letten op hunne huidige betrekking, moet het daardoor reeds bij voorbaat duidelijk zijn, dat het hier dan thans in de eerste plaats gaat om de bestaande, werkelijke relaties, en niet om de begripsmatige en ideële.

Met andere woorden, het vooropgezette doel is niet, na te gaan hoe godgeleerdheid en natuuronderzoek zich behooren te verhouden, eventueel binnen het kader der Calvinistische wereldbeschouwing, welke hunne onderscheidene plaats is in de encyclopaedie der wetenschappen, hoe hunne grenzen behooren te verlopen en welk gemeenschappelijk segment deze misschien insluiten. Uiteraard zal natuurlijk bij de beoordeeling der feitelijke verhoudingen daaraan niet altijd stilzwijgend kunnen worden voorbijgegaan; maar wanneer het nu allereerst te doen is om de hedendaagsche betrekkingen, kan men alleen het

ook maar aanstonds, nu er weer plaats is voor deze rubriek, probeeren aan het verzoek te voldoen.

Ter oriëntering van degenen, die het boek niet kennen, zij medegedeeld, dat het is een in schrille kleuren geteekende tijdroman. De Schrijver, die de ellende van het tegenwoordige leven als het thema van zijn werk heeft gekozen (men denke aan „Wat nu, kleine man?”) heeft hier weer zonder eenige terughouding dat gegeven bewerkt. Ditmaal brengt hij in beeld de verlorenheid van den mensch, die officieel, door een vonnis van den strafrechter, als misdadiger is gebrandmerkt. Willy Kufalt, de hoofdfiguur, heeft eenige jaren in de gevangenis gezeten wegens een vervalschingsaffaire, maar bij 't begin van het boek is zijn straf tijd bijna volbracht en zal hij in het maatschappelijke leven terugkeeren. Men ziet hem in de eerste bladzijden in de verwachting op zijn vrijheid en vindt hem daarover telkens in gesprek, ook met de gevangenis-autoriteiten. Hij heeft zich tijdens zijn arrest voorbeeldig gedragen, heeft een behoorlijke uitgaanskas en, al is zijn geestesstructuur door het verkeer in de gevangenis niet gunstig geworden, hij is van goede voornemens vervuld. Hij trekt naar Hamburg en stelt zich daar onder de hoede van een inrichting, die ontslagen gevangenen verder helpt. Maar, — wat hij ook probeert, alles mislukt. Hij wil werken, maar alles wat hij onderneemt wordt hem bij de handen afgebroken en in de worsteling om zich staande te houden, vindt hij overal tegenwerking en verstooting. Ten slotte komt hij weer tot diefstal en andermaal ziet hij de celdeur achter zich sluiten.

Wat aldus het boek teekent is de sociale, morele, ook de sexuele ontwrichting van den wrakgeslagen mensch. Een gansche reeks van tafereelen, die met de snelheid van een filmvertooning op elkaar volgen en telkens Kufalt en soortgelijken in hun strijd om het bestaan doen zien, is daartoe ontworpen. En de wijze, waarop ze worden geësceneerd, is verbijsterend. Naar den modernen stijl van tot op het skelet doorbrandende werkelijkheidsweergave, komen al de levensverhoudingen onder het doodend-witte licht van deze literaire röntgen-opname. En de inwerking van deze felle belichting is vernietigend voor wat heet eerlijkheid, philanthropie, hulpvaardigheid, maatschappelijk fatsoen, uiterlijke distinctie, godsdienstigheid ook. Schijn is alles, valsehe schijn en in het verblindende licht van het genade-looze waarnemingsapparaat wordt de gansche maatschappij, en in het bijzonder haar zoogenaamd philanthropische zin, in haar huichelachtigheid en geraffineerde gemeenheid onthuld. Vandaar dat Kufalt, het geplaatste slachtoffer van dat alles, als hij om een eigenlijk onbetekenend feit weer in de cel terug is, wonderlijk rustig zich voelt. De slotregels van het boek luiden aldus: „Kufalt trekt de dekens prettig hoog over zijn schouder, het is hier in de bajes prettig stil en hij zal wel erg goed slapen. Maar goed, dat men weer thuis is. Geen zorgen meer. Bijna, als toen hij vroeger thuis kwam, met vader naar moeder.

Bijna?

Eigenlijk nog beter.

Hier heeft men rust. Hier praten ze je niet onder tafel. Hier hoeft men geen besluiten te nemen en niet zoo op zichzelf te letten.

Zoo'n geregeld leven is toch maar mooi.

Werkelijk een echt tehuis.

En Willy Kufalt slaapt zachtken en tevreden lachend in.”

Nog moet ik hier bijvoegen, dat de ervaringen, die hij bij zijn vrijlating had opgedaan met de reclasseeringsmensen erbarmelijk waren geweest. De „Schrijfkamer”, die hem had opgenomen, onder de opperdirectie van een dominee en onder de dagelijkse leiding van een zoet-femelenden „broe-

oog hebben op de verhouding, zooals die bepaald wordt door de uitspraken van gezaghebbende tegenwoordigers beider wetenschappen daarover. Immers de reële relatie van waardeering of verachting, toenadering of verwijdering, samenwerking of strijd, wordt tenslotte bepaald door de vooraanstaande theologen en natuurwetenschapsmensen. Zooals het meerendeel hunner op een oogenblik die verhouding ziet en omschrijft en proclameert, zoo is die dan tot op zekere hoogte in dat moment.

Dat er alle aanleiding is juist voor den huidige dag den stand van zaken eens nauwkeurig op te nemen, zal spoedig blijken; echter ook, dat deze beschouwingen vooral op de natuurwetenschap zullen letten, haar gezindheid tegenover de theologie zullen bespreken — zoodat de titel eigenlijk te weidsch is voor wat gegeven zal worden, omdat slechts in één richting zal worden onderzocht, wat als wederzijdsche betrekking in twee richtingen verloopt.

* * *

Wie de historische perspectieven van het Westersche denken ook maar eenigermate overziet, weet, dat die verhouding tusschen theologie en natuurwetenschap altijd ten zeerste heeft gewisseld. Er was immer een groot gebied van uiteenlopende vraagstukken, waarop zij beiden recht van spreken meenden te hebben; van dat recht

der”, was een schandelijke uithuiterij, niets meer of minder dan een listig-opgestelde val, waar de gevangenisleiding in samenwerking met de dusgenaamde directie de ontslagenen willens en wetens deed inloopen.

Alles samengenomen is de roode hand op den omslag, die een nietig slachtoffer grijpt van achter grimmige tralies, de juiste symbolisatie van den benauwendenden inhoud van het verhaal.

* * *

De strekking, die de Schrijver beoogd heeft, is in den titel uitgedrukt: wie eens uit het schaffje eet... Dat wil zeggen, wie eenmaal in de gevangenis raakte, is voor altijd in het sociale leven een gedoemde. Noodzakelijkerwijze, door een boven-alles-machtige zuigkracht, komt zoo iemand vroeg of laat in de gevangenis terug. Hij is een verlorene, reddeloos.

Wat nu moeten we van die strekking zeggen en daarmee van het boek?

Naar mijn inzien dit, dat we hier hebben de antipode van de evangelische gedachte, dat er mogelijkheid is van redding, ook voor den diepst-verlorene. De wrange, bittere boodschap van het boek, die van de volkomen verlorenheid, staat vlak-af tegenover de blijde boodschap, die het Evangelie is. En het tijdsbeeld, dat het daarmee ontwerpt, is het troosteloze beeld van een wereld, die aan Christus en Zijn kruis hoonend voorbijgaat.

Ik zeg hoonend. Want de menschen, die Kufalt zullen helpen, de reclasseerders en hun staf, heeten volgelingen van Christus. 't Zijn dominees en broeders, die den mond vol hebben van vrome drogredenen. Maar in werkelijkheid zijn ze gemeene individuen, bloedzuigers, die zich een vroom mom voorhangen, gluiperds, die zich hullen in een schijn van braafheid en christelijkheid. De Schrijver spaart zich geen moeite om dit beeld van het christendom in zijn practijk scherp te doen uitkomen.

Daarin ligt de hoon van de Christus-vijandige wereldbeschouwing.

Maar daarin ligt tegelijk de opzet, om de machteloosheid van het Christendom en zijn Evangelie te demonstreeren.

Dat ten slotte de demonische machten in dit boek zegevieran over het menschenleven is, omdat de Schrijver de klanken van het Evangelie omzet in de kakophonieën van de hel.

Daarom behoeft zich niemand door wat deze roman doet zien van de tekortkomingen van het Christendom verontrust te gevoelen.

Want dat beeld is niet een aanklacht, doch een charge, niet een werkelijkheidsweergave, maar een opzettelijkheid.

Meer behoeft ik niet te zeggen. De vraag is hiermee in haar bedoeling beantwoord.

En tevens moge het iederen Christus-belijder duidelijk zijn, dat hij dezen roman als lectuur in zijn gezin niet kan en mag dulden.

C. T.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbel en Natuur.

VI.

Visschen.

In het eerste artikel van deze reeks werd er op gewezen, dat er niet altijd overeenstemming bestaat tusschen onze systematische planten- en dierennamen en die van den Bijbel. Dit geldt ook voor de groep, waarvan de naam boven dit artikel staat.

werd van beide zijden een zoo ruim gebruik gemaakt, dat het maar zelden pais ende vrede was. Zöckler kon de geschiedenis van de betrekkingen tusschen beide wetenschappen zelfs schrijven aan de hand van de historie der opvattingen over het hexahemeron. En inderdaad weerspiegelen zich in de wisselende standen van dit vraagstuk de zich voortdurend wijzigende inzichten. Langdurige discussies werden, niet altijd zonder heftigheid gevoerd, en de tegenstelling scheen soms samen te vallen met die tusschen kerk en academie. Kerkelijke banbliksems dreigden de ketterische geleerden, en de concilies deden desnoods hunne plechtige anathema's hooren over wat aan bepaalde universiteiten officieel werd gedoceerd.

Het heeft hier in het minst geen zin nog eens de geschiedenis van de zoogenaamde martelaren der wetenschap op te rakelen, die door een vonnis der kerkelijke inquisitie werden getroffen. Dat zijn er trouwens maar weinige geweest; voor een wetenschappelijke waarheid brengt men niet zoo spoedig het offer van lijfelijke pijniging.

Maar wel is het van belang er op te wijzen, dat in die Middeleeuwsche dagen, toen de strijd der meeningen dikwijls werd gevoerd met een kracht van taal, die ons te forscht lijkt en een vehementie, die ons tegen de borst stuit, tenslotte de felle aanvallen en de hartstochtelijke verdedigers der omstreeden punten zich bijkans altijd nog één wisten in hun diepste, hun religieuze overtuiging. Welke

In het genoemde „oelende van hun aard” hebben w monsters, De vertaling zellers is wezens” v dieren (vis 26 en 28 onder den schillende zoetwaterv worden, bl de schepp is, klaarb ling te bie schapen is

In het a onder „vi dus alle hebben, w voor de n ganen heb niet bepal schijnsel b van groote enz., niet ook bijv. i reine diere

Dit ho vormt ee tusschen gedoeld

Deze ty met het d voor te st bewust Go ingericht.

Een juis weer tot e trent de n ontbrekt dikwijls is, — critiek aan natuu Koetsveld een scheid van de Na bele open met insten er aan to nauwkeuri van wetens van den B om schiete de oudere tekort, wai zelfs door leend wort Slechts z bezwaren t den toets nen doorst Een der wel de „w dan, dat d

1) Dr G. C 2) Idem, D stukken van Genesis, blz. 5 3) Dr J. P. Nat. Hist. II toeval of doe no. 9 van de 4) C. E. v maller I, blz. 5) L. Fond Parabelcritik

verwijten n den strijd, ving hen t vrijdenker, heden van verzoening

Eerst in hield aan waren het belijders va aan de fro de voorgro tergrond k diepere die wetenschap beschouwin wilde zich meest prin geding, toe luten der v schrale w kloof schei theoloog en zich maar hun profes senaatsverg

Ook deze Wel licht h

terij, niets meer
de val, waar de
g met de dusge-
willens en wetens

de hand op den
grijpt van achter
iseering van den
haal.

soogd heeft, is in
het schafte eet-
de gevangenis
de leven een ge-
een boven-alles-
emand vroeg of
s een verloren,

kking zeggen en

hier hebben de
edachte, dat er
voor den diepst-
dschap van het
lorenheid, staat
lschap, die het
at het daarmee
van een wereld,
end voorbijgaat,
chen, die Kufalt
hun staf, heeten
minees en broe-
an vrome drog-
zijn ze gemeene
en vroom mom-
len in een schijn
De Schrijver
beeld van het
rp te doen uit-

hristus-vijandige

, om de machte-
zijn Evangelie te

machten in dit
leven is, omdat
Evangelie omzet

loor wat deze
mingen van het
en.
lacht, doch een
grave, maar een
vraag is hier-
d.

Christus-belijder
als leetuur in

C. T.

**CHAP-
IJK**

reeks werd er
ereenstemming
he planten- en
l. Dit geldt ook
oven dit artikel

im gebruik ge-
nde vrede was.
le betrekkingen
s schrijven aan
tingen over het
iegelen zich in
agstuk de zich
angdurige dis-
heftigheid ge-
soms samen te
ademie. Kerke-
sche geleerden,
unne plechtige
spaalde univer-

a zin nog eens
ide marielaren
door een von-
getroffen. Dat
veest; voor een
men niet zoo
ging.

te wijzen, dat
de strijd der
net een kracht
en vehementie,
te de felle aan-
digers der om-
nog één wisten
tuiging. Welke

In het scheppingsverhaal worden afzonderlijk genoemd „de groote zeedieren en alle levende kri- oelende wezens waarvan het water wemelt, naar hun aard” (Gen. 1:21a, vert. Aalders). Hieronder hebben we te begrijpen allereerst de enorme monsters, die in de zee hun verblijfplaats hebben. De vertaling „walvissen” van onze Statenover- zettters is te eng. Met de „levende krioelede wezens” worden dan bedoeld alle overige zee- dieren (visschen, schaaldieren, enz.).¹⁾ Later in vs 26 en 28 worden ze dan weer samengevoegd onder den naam „visschen der zee”. Uit deze verschillende benamingen en uit het feit, dat bijv. zoetwatervisschen in het geheel niet genoemd worden, blijkt wel, „dat de openbaring aangaande de schepping, zooals die in Gen. 1 en 2 gegeven is, klaarblijkelijk niet beoogt een volledige optel- ling te bieden van al datgene wat door God ge- schapen is”.²⁾

In het algemeen worden in de Heilige Schrift onder „visschen” verstaan alle waterbewoners, dus alle dieren, die het water als middenstof hebben, waardoor zij zich bewegen en die daar- voor de noodige en nuttige lichaamsbouw en or- ganen hebben. Deze naam is dus typeerend, niet bepalend of systematisch. Dit zelfde ver- schijnsel treffen we telkens aan bij de benaming van groote groepen als vogels, kruipend gedierde enz., niet alleen in het scheppingsverhaal, maar ook bijv. in de onderscheiding van reine en on- reine dieren van Leviticus 11.

Dit hoofdstuk bevat nog tal van moeilijkheden en vormt een geschikt onderwerp voor de samenwerking tusschen theologen en biologen, waarop reeds eerder gedoeld werd. (Zie art. I.)

Deze typeerende benaming hangt ook samen met het doel der H. Schrift om ons de schepping voor te stellen als het kunstwerk van een doel- bewust God en daarom in alles wijs en doelmatig ingericht.³⁾

Een juiste Schriftbeschouwing voert ook hier weer tot een juiste waardeering der gegevens omtrent de natuurlijke historie in de Schrift. Daar ontbreekt echter dikwijls veel aan. Maar al te dikwijls is, — hoe eigenaardig dit moge schijnen, — kritiek op de Schrift gebouwd op een gemis aan natuurwetenschappelijk inzicht. C. E. van Koetsveld zegt: „Er is bij vele schrijvers nog een scheidsmuur opgericht tusschen de studie van de Natuur en van de Schriftuur, deze dub- bele openbaring Gods”.⁴⁾ Deze woorden worden niet instemming aangehaald door L. Fonck, die er aan toevoegt: „Daar komt nog bij, dat het nauwkeuriger onderzoek van dezen specialen tak van wetenschap voorzover het betreft de landen van den Bijbel, een kind van dezen tijd is. Daar- om schieten de werken van de kerkvaders en van de oudere verklaarders in dit opzicht meestal tekort, waaraan toch, hetzij bewust of onbewust, zelfs door de modernste wetenschap meer ontleend wordt dan zij zelf wil toegeven.”⁵⁾

Slechts zoo is het te verklaren, dat nog steeds bezwaren tegen de Schrift worden ingebracht, die den toets der wetenschappelijke kritiek niet kun- nen doorstaan.

Een der meest sprekende staaltjes hiervan is wel de „walvisch van Jona”. De redeneering is dan, dat dit verhaal onmogelijk juist kan zijn,

1) Dr G. Ch. Aalders, Genesis (Korte Verkl.), blz. 73 en 92.
2) Idem, De Goddelijke Openbaring in de eerste drie hoofd- stukken van Genesis, blz. 264. Zie over deze kwestie ook Genesis, blz. 96 v.v.

3) Dr J. P. de Gaay Fortman en H. Heidingsa, Leerboek der Nat. Hist. III, blz. 249. Zie ook: A. J. Haans S. J., Blind toeval of doelmatigheid in de Plantenwereld. 1907. (Uitgave no. 9 van de Apologetische Vereen. „Petrus Canisius”).

4) C. E. van Koetsveld, De Gelijkenissen van den Zalig- maker I, blz. 80.

5) L. Fonck S. J., „Sanktörnein, Tolkorn und höhere Parabelkritik”, Zeitsch. f. Kath. Theologie 26 (1902).

verwijten men elkander ook deed in de hitte van den strijd, de moederschoot van ééne kerk om- ving hen toch alle en, afgezien van een enkelen vrijdenker, aanvaardden toch allen de hoofdwaar- heden van het Christendom van schepping, zonde, verzoening en wereldeinde.

Eerst in den nieuweren tijd, die zich meestal hield aan een milderen en beschaafder toon, waren het niet meer de leden van één kerk, de belijders van één geloof, die elkander ontmoetten aan de frontieren hunner vakstudie. Al scheen de voorgrond zoo iets minder bewogen, de ach- tergrond kreeg in donkerder kleuring een veel diepere diepte. In de onderhandelingen der vak- wetenschappen stonden nu verschillende wereld- beschouwingen tegenover elkaar, het materialisme wilde zich met het Christendom meten, en de meest principiële overtuigingen kwamen in het geding, toen atheïstische geesten de zekere resul- taten der wetenschap wilden benutten voor hun schrale wereldbeschouwing. Een afgrondelijke kloof scheedde in het laatst der vorige eeuw den theoloog en den natuuronderzoeker, en men moet zich maar niet voorstellen, met welk een gezicht hun professorale representanten elkaar bij de senaatsvergaderingen de hand hebben gedrukt.

Ook deze periode is thans weer achter den rug. Wel licht haar schrille schijnsel hier en daar nog

omdat een walvisch zoo'n nauw keelgat heeft, dat er niet eens een haring, laat staan een mensch door kan.

Van deze redeneering deugt niet veel of juist gezegd: niets. In de eerste plaats is niet uit te maken, of het een walvisch geweest is, die Jona in zich opgenomen heeft. Het verhaal in het boek Jona luidt: „De Heere nu beschikte eenen grooten visch om Jona in te slokken” (hoofdst. 1:17). In verband met helgeen boven gezegd is over de beteekenis van het woord „visch”, kan het een walvisch geweest zijn. In Matth. 12:40 spreekt de Heere Jezus over Jona in verband met Zijn eigen leven en sterven: „Want gelijk Jona drie dagen en drie nachten was in den buik van den walvisch, alzoo zal de Zoon des menschen drie dagen en drie nachten wezen in het hart der aarde”. Hier heeft de Statenvertaling wel „wal- visch”, maar de grondtekst geeft „zeemonster”.⁶⁾ Hier dus ook geen zekerheid.

In de tweede plaats is de walvisch met het spreekwoordelijk kleine keelgat de Groenlandsche Walvisch (Balaena mysticetus), die alleen in de Noordelijke Zeeën voorkomt en niet in de Middellandsche Zee, waarin Jona, die op reis was naar Z.W. Spanje, werd geworpen. Deze is het dus zeker niet geweest.

In de derde plaats, aannemende het geval, dat het werkelijk een walvisch is geweest, brengt dat geen enkele moeilijkheid. In de Middellandsche Zee komt wel een walvisch voor. Deze soort is de Potvisch (Physeter macrocephalus), een 20—23 meter lang zeemonster. De kop is 5 m lang en 3 m hoog. De bek is niet, zooals bij de Groenland- sche walvisch bezet met baleinen of baarden, maar heeft een groot aantal tanden, die het dier tot een eerste klas roover stempelen. Het voedsel is hoofd- zakelijk zeer groote inktvisschen, die gemakkelijk de groote, uiterst rekbaar slokdarm kunnen pas- seeren.⁷⁾ Zulk een dier kan zeer wel een mensch opslokken.

Het is dan ook zeer begrijpelijk, dat Fonck in het zoo straks aangehaalde artikel scherp afreken met dergelijke zoogenaamde bezwaren: „Verder laten velen van deze vertegenwoordigers der cri- tiek zich door de gansche richting van hun studie en werk er toe verleiden, om voor hun nieuwe en willekeurige hypothesen ook steun te zoeken op zulke plaatsen, die alleen door het gebrek aan natuurwetenschappelijke kennis bij deze critici nog op de een of andere wijze als vaste punten be- schouwd kunnen worden. Dergelijke misgrepen toonen opvallend duidelijk aan, op wat voor zwak fundament zulk een hoog gebouw der kritische wetenschap vaak opgetrokken is. Hoe koener de tinnen van dit gebouw ten hemel rijzen, hoe hoog- hartiger de titanenmoed van deze kritische be- schouwers de autoriteit van Gods Woord en van de geheele Christelijke Oudheid aanrandt, des te beklagenswaardiger komt hun dwaze waagstuk aan het licht om op drijfzand een vesting te willen bouwen, van waaruit men den hemel kan be- stormen”.

F. J. BRUIJEL.

6) Dr F. W. Grosheide, Matthëus (Kommentaar op het N. T.), blz. 157.

7) Brehms Tierleben XII, blz. 482 v.v.

Dr J. Ridderbos, Kleine Profeten II (Korte Verkl.), blz. 41.

UIT DE HISTORIE

Het eeuwfeest der Afschelding.

XI.

Wat moet er omgegaan zijn in het eerlijk ge- moed van een man als De Cock, die zoo geschokt

even na, maar de onderlinge verhouding van theologie en natuurwetenschap wordt thans niet meer gestoord door de agressiviteit van het materia- lisme. Veelmeer is er op het natuurwetenschappe- lijk erf een zeer opmerkelijke kentering gekomen, die ook de verhouding tot de godgeleerdheid grondig heeft gewijzigd. Er waait een andere wind, en wanneer de natuurwijsbegeerte er thans eens toe komt om haar innerlijke overtuigingen mede te deelen, dan wil het soms schijnen, alsof haar hart zoo stillekens uitgaat naar die metaphysische grootheden, wier werkelijkheid de theologie van oudsher beleed.

Het is een bijzonder merkwaardig verschijnsel, dat de grooten onder de hedendaagsche beoeffe- naars van natuurkunde en biologie zich niet meer kunnen onthouden van algemeene beschouwingen, waarvan een vorig geslacht zich nog met alle tekenen van afkeuring zou hebben afgewend. En in die overpeinzingen durven ze zich zelfs weer te bezinnen over de mogelijkheid van een im- materiële lijnsgrond van al wat is, en wagen ze zelfs den naam te noemen van Eén, die met geen natuurwetenschappelijke methode te vatten is. En dat komt niet alleen, omdat de personen wissel- den, toen een ander geslacht opkwam. Want er zijn er ook onder de oudere onderzoekers, die deze wending van harte meemaken, omdat de nieuwere studieresultaten daartoe schijnen te drin- gen. Zoo Bernhard Bavink, die twintig jaar lang

en smartelijk getroffen was geworden door wat de synode zelf op listige wijze had bedreven toen zij het koninklijk reglement van 1816 aanvaardde, waardoor de orde en eendragt in de Neder- landsche Hervormde Kerk verstoord werd en zal blijven verstoord zolang dit collegiaal systeem blijft gehandhaafd! Hoe driest toch, te durven gewag maken van ordeverstoring! Wie hadden al lang de orde verstoord en gingen daar ijverig mee voort? Wie waren het die de ware Hervormden grieden week in week uit en door wat zij predik- ten, en door hetgeen zij schreven? Hoe haatten de mannen die op de grofste wijze de trouwste zonen en dochteren der „Vaderlandsche kerk” scholden voor stalvee en voor ossen. Dat Van der Linde dit aandurfde, kan niet te zeer verwonde- ring wekken, doch dat de zeer geëerde en ge- leerde Dr Bentham Reddingius dit ook deed, en nog wel in een particulier schrijven aan den oppermachtigen albeschikker en bestuurder van 't departement van eeredienst, den heer Janssen, hebben de archieven in Den Haag eerst nu aan het licht gebracht. Een boekje van een blauw- verver, de voorrede van De Cock, een dorps- dominee, en dat nog wel over de Evangelische Gezangen, die in de groote kerk in Den Haag op oostentatieve wijze niet mede gezongen werden als ze werden opgegeven, bijv. door een graaf Dirk van Hogendorp, die zooveel niet kenden en dies niet zongen, terwijl er toch geen zangdwang be- stond, zou de orde en eendragt zoo ernstig ver- storen dat de rust alleen maar zou kunnen weer- keeren als maar „exemplarlijk” werd gestraft en drakonische maatregelen werden genomen, terwijl de grondzullen der kerk werden ondergraven op allerlei manieren en haar orde was onderste boven gekeerd, neen, De Cock die dat zoo klaar zag, diep gevoelde, en met innige smart had gade- geslagen, hij moest wel trillen van heftige gemoeds- beweging als hij las wat men hem ter teekening voor- legde. Mocht hij daar niet over handelen? Zou een verstandig en vooral eerlijk mensch hieronder de hand kunnen zetten? Stak hij zijn hand niet tus- schen de scherpe, neen venijnige tanden van een foltertuit door te onderteekenen dat hij zich van nu voortaan, zoo in het openbaar als in het bijzonder stichtelijk zal gedragen. Moet hij zich dan soms als een Van der Linde in het openbaar gedragen en uitlaten? Moet hij zich dan wellicht als Assens wijf vermaarde predikant in het geheim uitlaten? De zeer ge- plaatste verontwaardiging maakte zich meester van den lang en veel geplaagden man. En toch! Zijn geduld was nog niet ten einde! Hij verzekerde het zelf. Nog weerstond hij den aandrang zich toch af te scheiden! Hoe men kan schrijven: „De Cock heeft niets gedaan om een botsing te ver- mijden, al wil dit niet zeggen, dat hij die opzet- telijk heeft uitgelokt” is, alleen maar te verklaren uit een animositeit die een weinig verder schrijft: Hij was een verwoed briefschrijver (ik onder- streep. K.). Zeker, De Cock dacht ook nu weer het eerst aan den koning. Bij Van Hogendorp had hij geïnformeerd naar de St.-Generaal: welke wind in dit college woei. Van Hogendorp lichtte hem zoodanig in, dat hij zich maar liever tot den koning wenden wilde dan tot de Staten-Generaal. Hij was een onvermoeid briefschrijver. Juist doordat naar schier alle zijden omzien om raad en steun wordt klaar weersproken, dat De Cock niets deed om een botsing te vermijden. Neen! s ch i p p e r e n dat kon hij niet. Een belofte doen, stukken teekenen met een soort van reservatio mentalis, een voorwaarde die hij voor zichzelf hield, daarvan had hij grooten afkeer; zulk be- staan hield hij terecht voor meened of breken van zijn woord. Hoe gansch anders staan de mannen van kerkherstel van onzen tijd tegenover wat in het Noorden des lands plaats greep, dan

de apologeten van het christendom bestreed, om- dat hunne wapens naar zijn inzicht niet deugden, en die nu toch een geschrift in 't licht zendt onder den titel: „Die Naturwissenschaft auf dem Wege zur Religion”. Dit suggestieve opschrift, dat ons de trotsche en autarke natuurwetenschap als het ware doet zien pelgrimeeren naar de vroeger ver- smade religie, heeft ook in ons land de belang- stelling voor deze vragen acuut versterkt en tot onderwerp van bespreking gemaakt in allerlei kring. Die titel is misschien te suggestief, maar het effect der vermeerde belangstelling is heil- zaam en gerechtvaardigd, omdat het waarlijk niet het eenige geschrift is, dat nu zulk een geluid laat hooren.

Het is een her-oriënteering der natuurkunde, die, doordringend tot in de laatste vragen der natuurwijsbegeerte, de geesten opnieuw aan het denken heeft gezet, en hunne gedachten in andere banen heeft geleid. Zoo kon het geschieden, dat ook de verhouding tot de theologie nu weer anders wordt gezien. De nadere toedracht van dat ge- beuren en dit opmerkelijk gevolg zijn de zaken, waarvan deze artikelen zich rekenschap trachten te geven.

Dr G. A. LINDEBOOM.